

Witold Strużyński

WYSTĘPOWANIE PŁAZÓW W BRUDZEŃSKIM PARKU KRAJOBRAZOWYM

PRACA NR 16 Z CYKLU
“PRZYRODA MAZOWIECKIEGO
ZESPOŁU PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH”

Witold Strużyński. Occurrence of Amphibians in Brudzeński Landscape.

Abstract. The aim of the study was to record the occurrence of amphibians in the Brudzeński Landscape Park, located in Central Poland near Płock. Observations were conducted in 2007 - 2008 in 24 habitats. The occurrence of 13 species of amphibians was recorded. The most numerous species were found in small ponds. The most common species were *Pelophylax* kl. *Esculenta*, *Rana temporaria* and *Bufo* *Bufo*. *Triturus cristatus* and *Bombina bombina*, the endangered species in Europe listed in Annex II to the Birds Directive, were recorded in two and seven habitats, respectively.

Abstrakt. Badania dotyczyły występowania płazów w Brudzeńskim Parku Krajobrazowym położonym w okolicach Płocka. Obserwacje prowadzono w latach 2007 - 2008 koncentrując się w obrębie 24 siedlisk. Łącznie stwierdzono 13 gatunków płazów, spośród których dominowała żaba wodna, żaba trawna oraz ropucha szara. W przypadku traszki grzebieniastej i kumaka nizinnego – gatunków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej wykazano je odpowiednio na 2 i 7 stanowiskach.

Stan wiedzy dotyczącej występowania płazów na Nizinie Mazowieckiej jest skromny publikacyjnie. Nieliczne prace z tego regionu Polski dotyczyły Warszawy (Derecka 2005, Mazgajska 1994, Strużyński 1996), Chojnowskiego Parku Krajobrazowego (Górski 2006) oraz Kozienickiego Parku Krajobrazowego (Strużyński i Dąbrowski 2005, Dąbrowski, Strużyński 2006, Klimaszewski *et al.* 2009). Z pewnością cennym uzupełnieniem powyższych publikacji są dane zawarte w raportach środowiskowych (wykonywanych w ramach projektowanych inwestycji drogowych) lub wyniki inwentaryzacji płazów w ramach prac Wojewódzkiego Zespołu Specjalistów ds. tworzenia obszarów siedliskowych Natura 2000. Jednak dane te, są materiałami niepublikowanymi. Dlatego też tak ważne jest rejestrowanie i publikowanie wyników dających możliwości pełniejszej oceny stanu batrachofauny na Mazowszu.

Teren

Brudzeński Park Krajobrazowy wchodzący w skład Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych, funkcjonuje od 1988 roku na obszarze ponad 3170 ha zajmując łącznie z otuliną 4397 hektarów. Geograficznie, region ten wchodzi w skład Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego granicząc z Wysoczyzną Płocką. Swoistą osią symetrii Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego jest rzeka Skrwa Prawa, tworząca charakterystyczny układ zbliżony do przełomu – głęboko wrzynająca się w rzeźbę terenu silnie ukształtowanego poprzez ostatnie zlodowacenie zwane bałtyckim, które sformowało krajobraz obecnego Parku ponad 10 tysięcy lat temu. Pozostałością lodowca są liczne zbiorniki wodne, występujące w zgrupowaniach. Ich liczebność jest szczególnie zaznaczona w północnej części Parku. Różnorodne warunki siedliskowe sprawiły, że w układzie fitocenotycznym wytworzyły się zbiorowiska roślinne o wielorakim charakterze. Występują na tym obszarze grądy, łągi olszowe i olsy. Liczne są również kompleksy brzożowe i monokultury sosnowe. W ujęciu krajobrazowym siedliska te wzbogacają liczne oczka wodne, drobne ciekę oraz dolina rzeki Skrwy. Stosunkowo liczne, drobne zbiorniki wodne stanowią istotne dla płazów siedliska, zwłaszcza w okresie rozrodczym. Dzięki temu Brudzeński Park Krajobrazowy jest enklawą dla wszystkich gatunków płazów, charakterystycznych dla obszarów nizinnych.

Metody

Badania prowadzono w latach 2007-2008. Na wstępie wybrano 24 rozległe stanowiska, które objęto 2 letnim monitoringiem. Nasilenie obserwacji w obu latach miało miejsce od połowy marca do końca czerwca – w okresie przypadającej pory godowej płazów. Badania prowadzono poprzez: wykazywanie migrujących osobników, prowadzenie nasłuchu i rejestracji głosów godowych samców oraz w okresie przeobrażania się młodych opuszczających środowisko wodne. Wspomagano się również rozpoznawaniem stanowisk płazów poprzez rejestrowanie złożonego skrzeku (płazy bezogoniaste) lub jaj (traszki) umieszczanych na liściach wybranych gatunków roślin wodnych. Obserwacje były prowadzone zarówno w ciągu dnia jak i w godzinach wieczornych. Badania miały charakter jakościowy i nie wiązały się z dokonywaniem odłowu osobników.

Wyniki

W obrębie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego wraz z jego otuliną stwierdzono występowanie 13 gatunków płazów.

Płazy ogoniaste

Taszka grzebieniasta *Triturus cristatus* została stwierdzona jedynie w dwóch zbiornikach wodnych. Stanowiska te znajdują się w Ulaszewie – pierwsze to drobny zbiornik w środku wsi, na styku z pastwiskiem i gruntem ornym, staw o niewielkiej

głębokości, nie przekraczającej maksymalnie 1,5 metra, dno obficie porasta roślinność stwarzającą doskonale warunki do składania przez traszki jaj i dalszego rozwoju larw. Drugi zbiornik położony jest pod lasem w odległości ok. 500 metrów od tej samej miejscowości, powstał na skutek przetamowania przez bobry drobnego ciek. Warto podkreślić, że traszka grzebieniasta jest gatunkiem szczególnie cennym w ustawodawstwie Unii Europejskiej i znajduje się ona w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej.

Traszkę zwyczajną *Lissotriton vulgaris* wykazano w obrębie 6 stanowisk. Na rozlewisku śródłukowym w pobliżu ujścia Skrwy, współżytuje z traszką grzebieniastą na stanowisku w miejscowości Ulaszewo oraz w rozlewisku bobrowym pod Ulaszewem. Pojedyncze osobniki (samce) zaobserwowano w drobnej odnodze jeziora w Karwosiekach-Chlewicach oraz pod zbutwiałym konarem wysychającego stawu w Łukoszynie. Ostatnim wykazanim stanowiskiem był staw we wsi Parzeń – kilkanaście osobników godujących obserwowano w strefie szuwaru przybrzeżnego. Należy przypuszczać, że w wodach Parku mogą występować kolejne stanowiska traszek. Jednak ze względu na fakt, że płazy te nie wydają głosów i prowadzą skryty tryb życia, ustalanie ich stanowisk możliwe jest w krótkim okresie godów tych gatunków.

Płazy bezogoniaste

W wodach Parku stanowiska **kumaka nizinnego** *Bombina bombina* zostały odnotowane w 7 miejscach. Stwierdzony pod Ulaszewem (podobnie jak dwa poprzednie gatunki traszek) oraz w rowie melioracyjnym stanowiącym ciąg rozlewiska bobrowego pod Ulaszewem. Pojedynczego osobnika zaobserwowano również w obrębie kompleksu rozlewiska ulaszewskiego – na samym jego początku, przy drodze leśnej w sąsiedztwie tamy bobrów. Natomiast w czerwcu zarejestrowano „melancholijne” pohukiwania godowe samców w stawie pod Wyszynem. Próby bezpośrednich obserwacji nie powiodły się, gdyż podczas zbliżania się do miejsc, z których dobiegały głosy – ustawały „koncerty”. Rejestrację głosową przeprowadzono również nad zbiornikiem w Sikorzu (przy szosie na Kamionkę). Natomiast bezpośrednio obserwacje jednorocznych osobników kumaka prowadzono w Karwosiekach-Cholewicach, kilka młodocianych osobników zaobserwowano podczas ich wędrówki wśród turzycowisk. Kolejną rejestrację głosów godowych wykonano w Łukoszynie-Borkach na środkowym zbiorniku w pobliżu domków letniskowych.

Grzebiuszka ziemna *Pelobates fuscus*. Łącznie stwierdzono 7 stanowisk, z czego 5 na podstawie obecności kijanek, jedno na podstawie schwytania osobnika dorosłego i jedno poprzez rejestrację głosu godowego.

Stanowisko ze „słyszalnym głosem” wykazano u ujścia rzeki Skrwy, kolejne stanowisko w stawiku w Ulaszewie, gdzie obserwowano kilkanaście kijanek, nocną obserwację dorosłych osobników na lądzie prowadzono przy stawie pod Wyszyną. Natomiast wczesną jesienią obserwowano „dziubkujące” kijanki w sikorzowym stawie przy szosie Sikórz-Kamionki. Podobna rejestracja miała miejsce w tym samym czasie na odnodze jeziora w Karwosiekach-Cholewicach (stanowisko z traszką zwyczajną i kumakiem nizinny). Pojedyncze, wyrosnięte kijanki obserwowano jesienią w zbiorniku wodnym we wsi Parzeń.

Ropucha szara *Bufo bufo* została stwierdzona na 16 stanowiskach, będąc trzecim gatunkiem co do liczności w obrębie Parku. Stanowiska ropuchy szarej znajdowały się: w szuwarze i na łące oraz na półwyspie pod koloniami kormoranów na odcinku u ujścia rzeki Skrwy. Świadczy to o masowym występowaniu ropuchy szarej na terenach przylegających do ujściowego rozlewiska Skrwy. Kolejne stanowiska położone są pod Ulaszewem i tamtejszych rozlewiskach bobrowych w pobliżu wsi. Stwierdzono również jednego rozjechanego osobnika przed mostem drogowym na rzece Wierzby za Ulaszewem. Skrzek w postaci charakterystycznych sznurów obserwowano w stawie przydrożnym pod Wyszyną, a wędrujące na gody samce spotykano przy ogrodzeniu pastwiskowym na szlaku do stawu prywatnego w Sikorzu. W tej samej miejscowości wykazana na dwóch innych stanowiskach (stawy przy szosie Sikórz-Kamionki). Obserwowane podczas masowego rozrodu u podnóża zabudowań dworskich w Karwosiekach-Cholewicach. Wykazana również w kompleksie jezior w Łukaszynie-Borkach ale w obrębie dwóch z trzech zbiorników – brak jej na dużym jeziorze. Pojedynczego osobnika zarejestrowano w pobliżu wyschniętego zbiornika śródlęsnego nieopodal Józefowa. Natomiast liczne kijanki obserwowano przy stacji LPG – zbiornik przy szosie Brudzeń-Wymyślin oraz w zbiorniku przy drodze w Parzeniu.

Ropucha zielona *Pseudepidalea viridis* została zarejestrowana jedynie na 3 stanowiskach. Pierwsze stwierdzenie pochodziło z roku 2007 z okolic wsi Ulaszewo (głos godowy samca) – w pobliżu ruin starego siedliska, drugie stanowisko to prywatny zbiornik w pobliżu pastwiska w Sikorzu - tutaj również zarejestrowano głos samca dobiegający przypuszczalnie z przymy kamieni. Trzecie stanowisko dotyczyło śródkarpia w Karwosiekach-Cholewicach, gdzie zarejestrowano trzy głosy godowe samców.

Ropucha paskówka *Epidalea calamita*. Stosunkowo bogate siedliska w obrębie Parku nie są odpowiednie dla ropuchy paskówki, przypuszczalnie dlatego wykazana została zaledwie na 3 stanowiskach. W okolicy Ulaszewa złapano jednego osobnika wędrującego pomiędzy rozlewiskiem bobrów a monokulturą sosnową. W kilka dni później stwierdzono kolejnego osobnika w odległości ok. 100 metrów od poprzedniego stwierdzenia. Poza tymi dwoma osobnikami nie zaobserwowano innych, nie stwierdzono również godów tego gatunku. Tym samym trudno określić na ile liczna jest lokalna populacja. Możliwe, że zaobserwowane osobniki odbywały migracje do miejsc rozrodczych zlokalizowanych w innym miejscu Parku. Kilka osobników ropuch paskówki odłowiono pod koniec czerwca w pobliżu „jeziorka” koło Janoszyc. Okoliczne tereny poza zwartym lasem charakteryzują się kserotermami, typowymi siedliskowo dla rejestrowanego gatunku.

Rzekotka drzewna *Hyla arborea* została wykazana w obrębie 7 stanowisk. Z końcem maja stwierdzono złożony skrzek na rozlewisku w pobliżu ujścia Skrwy, dwa dorosłe osobniki zostały spotkane na pobliskiej łące, w pobliżu Ulaszewa – nieopodal bobrowego rozlewiska wykazano kolejne stanowiska rzekotek, ich głosy zarejestrowano również w obrębie dwóch bliźniaczych stawów w Sikorzu przy szosie do Kamionek, pojedyncze osobniki obserwowano również na tarninie w pobliżu

skarpy dworskiej w Karwosiekach-Cholewicach, a skrzek wykazano w czerwcu na jeziorku w pobliżu Janoszyc.

Żaby zielone

Żaba jeziorkowa *Pelophylax lessonae* została odnotowana jedynie na jednym stanowisku w pobliżu ujścia Skrwy. Nie można jednak wykluczyć występowania tego gatunku na innych stanowiskach w obrębie których została zdominowana przez żabę wodną będącą jej mieszańcem.

Żaba śmieszka *Pelophylax ridibundus* została stwierdzona na 5-stanowiskach, w drobnym zbiorniku wodnym we wsi Ułaszewo – obserwowano jedynie pojedyncze osobniki, w większym jeziorze w Karwosiekach-Cholewicach zarejestrowano duże osobniki (powyżej 10 centymetrów), które grupowały się przy starym pomoście wędkarskim w pobliżu nadbrzeżnych wierzb głowiastych. Kolejne dwa stanowiska wykazano w kompleksie jezior w Łukoszynie Borkach, śmieszka została tutaj wykazana w największym jeziorze na terenie Parku oraz w małym jeziorku przepływowym, otoczonym domkami letniskowymi.

Żaba wodna *Pelophylax kl. esculentus* jest mieszańcem żab zielonych jeziorkowej i śmieszki. Bezsprzecznie najliczniejsze stanowiska w Parku, spośród 24 stanowisk poddanych stałemu monitoringowi, żaba wodna została stwierdzona w 19 zbiornikach. Nie wykazano jej jedynie w pobliżu półwyspu kolonii kormoranów w ujściu rzeki Skrwy, w izolowanym oczku wodnym we wsi Ułaszewo, w pobliżu rzeki Wierzbicy, w wyschniętym zbiorniczku śródleśnym pod Józefowem. Zdecydowanie zdominowała wody Parku pod względem ilościowym i jakościowym.

Żaby brunatne

Żaba trawna *Rana temporaria* to drugi obok żaby wodnej najliczniejszy gatunek płazów w Brudzeńskim Parku Krajobrazowym. Stwierdzona łącznie na 17 stanowiskach, ale można przypuszczać, że występuje na wszystkich stanowiskach w Parku. W roku 2008 przystąpiono do inwentaryzacji w kwietniu, tym samym na wielu stanowiskach utracono moment potencjalnej wędrówki tego gatunku w celach rozrodczych. Stanowiskami, w których nie udało się zaobserwować żaby trawnej były: okolice Ułaszewa w pobliżu rzeki Wierzbicy, prywatny staw w Sikorzu (w pobliżu pastwiska i osiedla domków jednorodzinnych), okolice jeziora w Karwosiekach-Cholewicach, jezioro pod Janoszycami, staw przy szosie Brudzeń-Wymyslin – niedaleko stacji LPG.

Żaba moczarowa *Rana arvalis* łącznie została zaobserwowana na 3 stanowiskach: w podmokłym olsie przy ujściu Skrwy do Wisły, w oczku wodnym we wsi Ułaszewo oraz wzdłuż rowu melioracyjnego z podniesionym poziomem wody przez bobry. Podobnie jak w przypadku rejestracji stanowisk żaby trawnej, bardzo wczesna wiosna sprawiła, że w trakcie prowadzonych badań inwentaryzacyjnych żaby moczarowe i trawne zakończyły gody przed rozpoczęciem prac badawczych.

Tab.1 Podsumowanie wyników inwentaryzacji płazów. Liczba stanowisk poszczególnych gatunków wykazanych w latach 2007-2008

Table 1. The results of amphibian inventory. The number of amphibian's sites evidenced in 2007-2008. (1) – Species, (2) – Number of sites, (3) – Species listed in Annex II to the Habitats Directive

Gatunek (1)	Liczba stanowisk (2)
<i>Rana temporaria</i>	17
<i>Rana arvalis</i>	3
<i>Pelophylax</i> kl. <i>esculenta</i>	19
<i>Pelophylax ridibunda</i>	5
<i>Pelophylax lessonae</i>	1
<i>Hyla arborea</i>	7
<i>Bufo bufo</i>	16
<i>Pseudepidalea viridis</i>	3
<i>Epidalea calamita</i>	3
<i>Pelobates fuscus</i>	7
<i>Bombina bombina</i> *	7
<i>Lissotriton vulgaris</i>	6
<i>Triturus cristatus</i> *	2

*gatunki z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej (3)

Płazy w obrębie całego kraju poddawane są nieustająco silnej antropopresji. Działania takie obserwowane są również w obrębie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego, dotyczą one szczególnie rozwoju lokalnej turystyki, intensyfikacji budownictwa jednorodzinnego, intensywnej penetracji Quadami, zasypywania śródpolnych zbiorników wodnych. Wzmagający się w Parku ruch kołowy może doprowadzić do wyraźnego ograniczenia liczebności populacji płazów występujących w obrębie zbiorników wodnych zlokalizowanych w bliskiej styczności z drogami. W niedalekiej przyszłości może to doprowadzić do postępującej izolacji poszczególnych populacji. Płazy trafiając na powstające bariery nie mają możliwości swobodnego przemieszczania się i w konsekwencji ich populacje mogą być skrajnie zagrożone.

Literatura

- Dąbrowski M., Strużyński W. 2006 *The diversity of amphibian species in water bodies of Kozienice Forest*. Fragmenta Faunistica Vol: 49, nr: 2: 153-163.
- Derecka A. 2005 *Występowanie płazów w wodach Warszawy*. Praca magisterska, Wydział Nauk o Zwierzętach SGGW w Warszawie.
- Górski P. 2007. *Płazy i gady Chojnowskiego Parku Krajobrazowego*. W: Falkowski M., Jeliński M., Nowicka-Falkowska K. (red.). Chojnowski Park Krajobrazo-

- wy. Monografia przyrodniczo-edukacyjna. Zespół Parków Krajobrazowych Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego, Otwock. s. 116-119.
- Klimaszewski K., Jarosińska P. Romański B. 2009. *The habitat preferences of amphibians in the catchment area of the Zagożdżonka River*. Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW. Animal Science No 63, 2009: 191-196.
- Mazgajska J. 1994. *Plazy Warszawy*. Praca magisterska, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Strużyński W. 1996. *Wstępne wyniki badań herpetofauny Skarpy Ursynowskiej*. Przegląd Naukowy Wydziału Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW, zeszyt 9: 101-103.
- Strużyński W., Dąbrowski M. 2005. *Plazy Puszczy Kozienskiej*. Pionki 2005: 1-41.

Adres autora:

Zakład Zoologii, Wydział Nauk o Zwierzętach SGGW, ul. Ciszewskiego 8, 02-787 Warszawa